

2. Hans Stegeman. No circular economy without the human factor. 2019. URL: <https://www.triodos-im.com/articles/2019/no-circular-economy-without-the-human-factor> (дата звернення: 27.03.2023).

References

1. Litvinov, O. The concept of intellectual capital. *Modern Economics*, 2018. №11. С. 98–104. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V11\(2018\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-16) (accessed March 27, 2023).

2. Hans Stegeman. No circular economy without the human factor. 2019. URL: <https://www.triodos-im.com/articles/2019/no-circular-economy-without-the-human-factor> (accessed March 28, 2023).

JEL Classification: D23, H26, H56, H87, K11, K42, O17, O34

Юлія Касперович

кандидат економічних наук,
старша наукова співробітниця відділу економічної стратегії
Центру економічних і соціальних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень

Yuliia Kasperovych

PhD in Economics,
Senior Researcher, Department of Economic Strategy,
Center for Economic and Social Research,
The National Institute for Strategic Studies
yuliia.kasperovych@gmail.com

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МИТНИМИ ОРГАНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Досліджено вплив воєнного стану на заходи захисту інтелектуальної власності, які застосовує Державна митна служба України. Проаналізовано показник ефективності роботи митних органів за напрямом захисту прав інтелектуальної власності у річному та квартальному періодах за окремими регіональними митницями.

Abstract. The impact of martial law on intellectual property protection measures applied by the State Customs Service of Ukraine was researched. The indicator of customs authorities work effectiveness in the area of intellectual property rights protection in annual and quarterly periods for some regional customs was analyzed.

Початок повномасштабної війни рф проти України разом із численними втратами призвів до змін у роботі митниці. Значна частина територіальних митних органів опинилася у стані простою, змінилася логістика суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, знизилися обсяги оподаткованого імпорту по вазі та по вартості. Усе це позначилося на виконанні функцій та завдань Державною митною службою України.

Згідно Митного кодексу України та Положення про Державну митну службу України (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227) Держмитслужба вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів. Зокрема Держмитслужба забезпечує ведення *Митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону*. Положення актів ЄС щодо сприяння митницею захисту прав інтелектуальної власності були імplementовані до Митного кодексу України Законом України від 17.10.2019 р. № 202-IX.

Результативність роботи за напрямом захисту прав інтелектуальної власності окремих митниць Держмитслужби обумовлена обсягами зовнішньоекономічних операцій у зоні їх діяльності, географічним розташуванням, кадровим потенціалом митниць та організаційними заходами, спрямованими на виконання функції сприяння захисту прав інтелектуальної влас-

ності. Збільшення кількості призупинень митного оформлення товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності, безпосередньо також пов'язано зі збільшенням кількості зареєстрованих об'єктів прав інтелектуальної власності у митному реєстрі.

Заходи сприяння захисту прав інтелектуальної власності вживаються посадовими особами митниць Держмитслужби шляхом:

- постійного моніторингу митного оформлення декларацій зі статусом «в роботі»;
- консультацій з правовласниками (попередня ідентифікація тощо);
- проведенням виїзних семінарів для підрозділів митного оформлення;
- участі посадових осіб підрозділів митного оформлення у тематичних семінарах в сфері захисту прав інтелектуальної власності;
- інформування підрозділів митного оформлення про нові об'єкти прав інтелектуальної власності у митному реєстрі;
- участі у спільних митних оглядах;
- роботи з митним реєстром об'єктів прав інтелектуальної власності.

Під час воєнного стану з IV кварталу 2022 р. Держмитслужба посилила інформаційні заходи у напрямі захисту прав інтелектуальної власності, зокрема: презентовано відеоінструкцію з користування програмно-інформаційним комплексом «Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону» (21.10.2022 р.); презентовано «Звіт щодо інституційної розбудови митного захисту прав інтелектуальної власності» експертів Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» на ініціативу Міністерства фінансів України (08.11.2022 р.); відбуваються семінари з питань ідентифікації товарів оригінальних та товарів, які підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності (зокрема, 22.03.2023 р. щодо товарів компанії «LEGO»).

Зміни в роботі митних органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності під час воєнного стану можна прослідкувати за відповідним показником оцінки. Наказом Державної митної служби України «Про затвердження показників комплексної оцінки митниць Держмитслужби» № 382 від 11.09.2022 р. (зі змінами Наказами від 31.05.2021 р. № 399, від 29.06.2021 р. № 471 та від 08.12.2021 р. № 997) [1] затверджені показники та методики їх розрахунку. Одним з них є показник ефективності роботи митних органів за напрямом захисту прав інтелектуальної власності. Формула розрахунку показника включає дев'ять чинників:

$$KPI\_IPR = \text{ЗМОефект} / \text{ЗМОзагальні} * K_{\text{мп}} * K_{\text{суд}} * K_{\text{знищення}} * K_{\text{перемаркування}} * K_{\text{громадяни}} * K_{\text{ее}} * K_{\text{вп}},$$

де ЗМОефект — кількість призупинень митного оформлення товарів, щодо яких правовласником підтверджено порушення прав інтелектуальної власності та вжито відповідних заходів реагування (судовий позов, знищення тощо) за період;

ЗМОзагальні — загальна кількість призупинень митного оформлення за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності за період;

$K_{\text{мп}}$ — коефіцієнт застосовується у разі наявності протоколів про порушення прав інтелектуальної власності у звітному періоді щодо товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності. За відсутності протоколів — 1; 1 протокол — 1,25; від 2 до 5 протоколів — 1,5; від 5 до 10 протоколів — 1,75; 10 й більше протоколів — 2;

$K_{\text{суд}}$ — коефіцієнт застосовується у разі подання правовласником позову до суду або прийняттям судом рішення на користь митниці за протоколом про порушення митних правил. За відсутності позовів та судових рішень — 1; за наявності 1 позову або рішення за протоколом про порушення митних правил — 1,25; від 2 до 5 — 1,5; від 5 до 10 — 2;

$K_{\text{знищення}}$ — коефіцієнт застосовується у разі знищення у звітному періоді товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності. За відсутності знищень — 1; з рішенням суду — 1,2; у досудовому порядку — 1,5; більше 5 до 10 — 1,75; 10 й більше — 2;

$K_{\text{перемаркування}}$ — коефіцієнт застосовується у разі перемаркування у звітному періоді товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності. За відсутності перемаркувань — 1; за рішенням суду — 1,2; у досудовому порядку — 1,5;

Кгромадяни — коефіцієнт застосовується у разі виявлення у звітному періоді товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності та переміщувалися громадянами. За відсутності виявлення — 1; за наявності — 1,2; до 5 — 1,5; 6 та більше — 1,75;

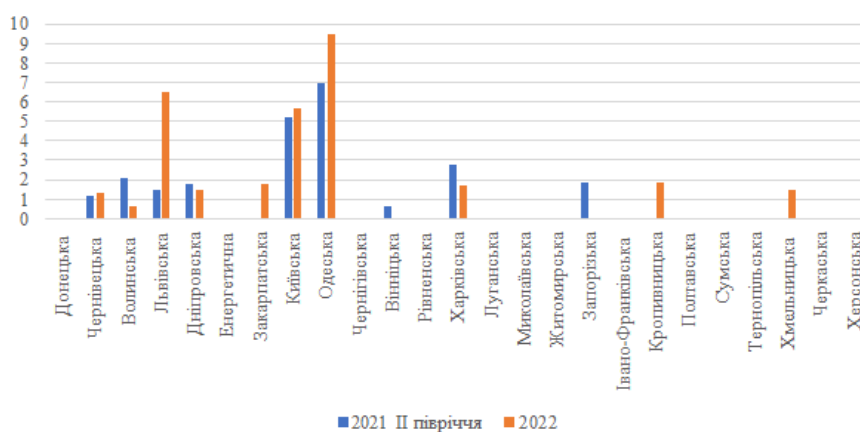
Кее — коефіцієнт застосовується у разі виявлення та затримання митницею пропуску товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності, при переміщенні таких товарів у внутрішню митницю за документом контролю доставки. За відсутності затримань — 1; за наявності 1 — 1,25; 2 й більше — 1,5;

Квп — коефіцієнт застосовується у разі виявлення у звітному періоді товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності, щодо яких правовласник підтверджує порушення прав інтелектуальної власності, але відмовляється вживати заходів реагування. За відсутності виявлення — 1; за наявності — 1,2.

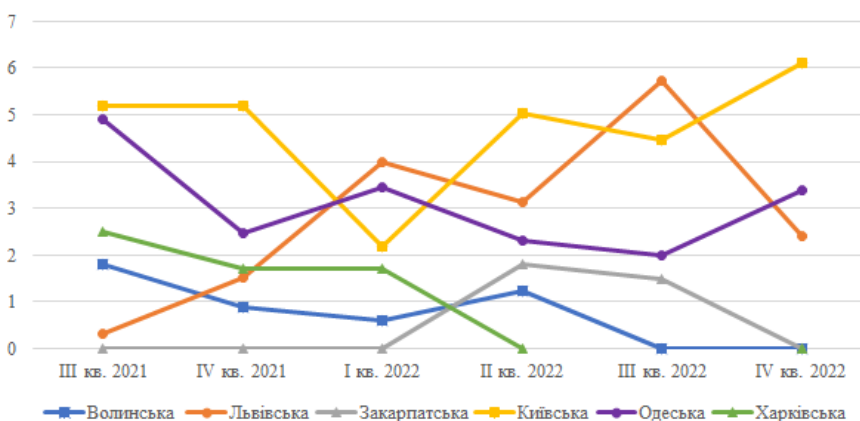
Періодичність контролю показника ефективності роботи митних органів за напрямом захисту прав інтелектуальної власності щоквартальна. Цільові значення показника:

- оцінка «задовільно» — показник від 1,5 до 2;
- оцінка «добре» — показник від 2 до 2,5;
- оцінка «дуже добре» — показник вище 2,5.

Динаміку показника ефективності у річному та квартальному періодах графічно представлено на рис. 1. Як свідчать дані, повномасштабна війна істотно вплинула на його динаміку. Митні експерти звернулися до Держмитслужби за поясненнями причин динаміки.

(а) Річний період

(б) Квартальний період

Рис. 1. Динаміка показника ефективності роботи митних органів за напрямом захисту прав інтелектуальної власності митниць Державної митної служби України у 2021–2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної митної служби України [2].

Митні експерти поцікавилися у Держмитслужби, завдяки чому найвищі показники стабільно мали Київська (5,2 у II півріччі 2021 р. та «дуже добре» 5,7 у 2022 р.) та Одеська (7 у II півріччі 2021 р. та «відмінно» 9,5 у 2022 р.) митниці (рис. 1а). Як відомо, Київська та Одеська митниці є одними з найбільших за кількістю митних оформлень митниць в Україні.

Як повідомила Київська митниця, Наказом Київської митниці від 24.10.2022 р. № 325 створено відділ з питань захисту прав інтелектуальної власності, який є структурним підрозділом управління забезпечення митного контролю та оформлення Київської митниці. Щодо Одеської митниці, то вона має спеціалізований відділ у складі управління організації митного контролю ще з 2019 р. Збереження кадрового потенціалу спеціалістів за напрямом діяльності, створення відділів сприяння захисту прав інтелектуальної власності слугує одним з основних чинників ефективності та досягнення високих показників роботи цих митниць за напрямом сприяння захисту прав інтелектуальної власності. Результатом проведених Київською митницею заходів упродовж 2021–2022 рр. стало виявлення та в 202 випадках призупинення митного оформлення товарів, що мали ознаки порушення прав інтелектуальної власності, та знищення у 55 випадках значної кількості контрафактних товарів (з них у 2022 році за 15 митними деклараціями у Київській митниці проведено знищення контрафактних товарів, призупинення за якими здійснювалося у Львівській митниці). Складено 8 протоколів про порушення митних правил за статтею 476 Митного кодексу України.

Як повідомила Одеська митниця, Одеська митниця вирізняється в структурі Держмитслужби специфічним географічним розташуванням зон діяльності. Наявність найбільших морських пунктів пропуску на державному кордоні, що на постійній основі створює значний обсяг так званих ризикових зовнішньоекономічних операцій щодо можливого порушення законодавства в частині прав інтелектуальної власності та необхідності постійного належного контролю за ними з боку відповідних підрозділів митниці. Одеською митницею реалізовано весь спектр заходів сприяння захисту прав інтелектуальної власності і впродовж 2021–2022 рр. виявлено та в 114 випадках призупинено митне оформлення товарів, що мали ознаки порушення прав інтелектуальної власності. За результатами призупинень складено 16 протоколів про порушення митних правил за статтею 476 Митного кодексу України, застосовано 53 процедури знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності, 2 процедури зміни маркування на контрафактних товарах, правовласниками направлено 7 позовів до господарських судів. Заявлена вартість виявлених Одеською митницею в 2021–2022 рр. товарів, за якими правовласники визнали наявність порушення належних їм прав, становить 21 млн гривень.

Митні експерти поцікавилися у Держмитслужби, чому під час воєнного стану відбулося погіршення показника Волинської (2,1 у II півріччі 2021 р. до «незадовільно» 0,6 у 2022 р.) та Харківської (з 2,8 у II півріччі 2021 р. до «задовільно» 1,7 у 2022 р.) митниць (рис. 1а).

Як повідомила Волинська митниця, у другому півріччі 2021 р. Волинською митницею було здійснено 7 призупинень митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності та у 2 випадках складено протоколи про порушення митних правил за статтею 476 Митного кодексу України. У другому півріччі 2022 р. митницею здійснено 4 призупинення митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності, проте у всіх випадках представником правовласника було підтверджено оригінальність таких товарів. Основними причинами зменшення показника ефективності роботи Волинської митниці за напрямом захисту прав інтелектуальної власності у II кварталі 2022 р. стало значне зменшення митного оформлення товарів у зоні діяльності митниці у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні, що вірогідно призвело до відсутності виявлення при митному оформленні підозрюваних у порушенні прав інтелектуальної власності товарів. Також на результати роботи вплинуло незастосування на період воєнного стану заходів зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності щодо всіх категорій товарів, які містять об'єкти прав інтелектуальної власності громадян РФ, відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення заходів із сприяння захисту прав інтелекту-

альної власності та реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону» від 08.10.2022 р. № 1127.

Як повідомила Харківська митниця, Харківська митниця, починаючи з 24.02.2022 р. до 22.09.2022 р., не здійснювала митне оформлення товарів (перебувала у простой). Незадовільний показник IV кварталу 2022 р. обумовлений тим, що у IV кварталі 2022 р. призупинення митного оформлення товарів митницею не здійснювалися (ЗМОзагальн — 0, ЗМОефект — 0). Інші показники роботи митниці за IV квартал 2022 р. складають: Кпмп — коефіцієнт застосовується у разі наявності протоколів про порушення митних правил у звітному періоді щодо товарів, які підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності — 1,5; Кзнищення — коефіцієнт застосовується у разі знищення у звітному періоді товарів, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності — 1,75. У зв'язку з тим, що основою розрахунку є співвідношення кількості ефективних призупинень митного оформлення товарів (ЗМОефект) до загальної кількості призупинень митного оформлення (ЗМОзагальн), а кількість призупинень митного оформлення у IV кварталі дорівнює 0, тому значення KPI_IPR ефективності роботи митниці за напрямом захисту прав інтелектуальної власності у IV кварталі 2022 р. також дорівнює «0», незважаючи на інші позитивні показники роботи митниці (рис. 1б). Також в зоні діяльності митниці відбулося значне зменшення обсягів зовнішньоекономічних операцій внаслідок військової агресії РФ проти України, що суттєво вплинуло на ефективність роботи митниці в напрямі захисту прав інтелектуальної власності, які у першу чергу залежать від ефективних призупинень митного оформлення товарів.

Митні експерти поцікавилися у Держмитслужби, завдяки чому під час воєнного стану відбулося зростання показника Львівської (з 1,44 у II півріччі 2021 р. до «дуже добре» 6,5 у 2022 р.) та Одеської (з 7 у II півріччі 2021 р. до «відмінно» 9,5 у 2022 р.) митниць (рис. 1а).

Як повідомила Одеська митниця, у зв'язку із реорганізацією Одеської митниці та її приєднання з 01.07.2021 р. до іншої юридичної особи — Державної митної служби України як відокремленого територіального підрозділу показники ефективності роботи митниці за напрямом сприяння захисту прав інтелектуальної власності були розраховані окремо як за період з 01.01.2021 р. по 31.12.2021 р., так і за період безпосередньо роботи Одеської митниці з 01.07.2021 р. по 31.12.2021 р. (друге півріччя 2021 р.). Відповідно до розрахунків показника ефективності роботи Одеської митниці за напрямом сприяння захисту прав інтелектуальної власності показники ефективності становлять за II півріччя 2021 р. — 7; 2021 р. — 15; 2022 р. — 9,5, що вказує на досягнення цільового значення — «дуже добре» (рис. 1а).

Як повідомила Львівська митниця, у другому півріччі 2021 р. Львівською митницею було здійснено 47 призупинень митного оформлення товарів, що підозрювались у порушенні прав інтелектуальної власності, з яких лише у 12 випадках правовласником було підтверджено висновок митного органу про наявність ознак порушень прав інтелектуальної власності та вжито митницею відповідних заходів. Згідно з затвердженою методикою розрахунку показник ефективності роботи митниці за напрямом захисту прав інтелектуальної власності у III кварталі 2021 р. становив — 0,33; у IV кварталі 2021 р. — 1,52 (рис. 1б). При цьому у 2022 р. Львівською митницею було здійснено 101 призупинення митного оформлення товарів, що підозрювались у порушенні прав інтелектуальної власності, з яких у 76 випадках правовласником було підтверджено висновок митного органу про наявність порушень його прав інтелектуальної власності та повідомлено митницю про намір вжиття заходів для захисту своїх прав інтелектуальної власності. У 2022 р. митницею здійснено 25 знищень контрафактних товарів. Відповідно до затвердженої методики розрахунку показник ефективності роботи митниці за напрямом захисту прав інтелектуальної власності у I кварталі 2022 р. становив — 3,99; у II кварталі 2022 р. — 3,14; у III кварталі 2022 р. — 5,74; у IV кварталі 2022 р. — 2,4 (рис. 1б). Слід зазначити, що зростання показника ефективності роботи митниці за напрямом захисту прав інтелектуальної власності зумовлено збільшенням у 2022 р. кількості митних оформлень товарів у митних режимах імпорту та експорту на 20 % порівняно з 2021 р. При

цьому таке збільшення кількості митних декларацій пов'язано з релокацією суб'єктів ЗЕД з південно-східних областей України у зв'язку з військовою агресією рф.

Таким чином, попри воєнний стан Держмитслужба створює передумови для підвищення ефективності роботи митних органів за напрямом захисту прав інтелектуальної власності.

Література

1. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження показників комплексної оцінки митниці Держмитслужби» № 382 від 11.09.2022 р. (зі змінами).
2. Показники комплексної оцінки. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/en/pokazniki-kompleksnoyi-otsinki>

References

1. Order of the State Customs Service of Ukraine «On approval of indicators of comprehensive customs assessment of the State Customs Service» No. 382 of 11/09/2022 (with amendments).
2. Indicators of comprehensive assessment. *State Customs Service of Ukraine*. URL: <https://customs.gov.ua/en/pokazniki-kompleksnoyi-otsinki>

JEL Classification: M41, O10, O31, O32, O39

Діана Кушнір

*аспірантка кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет,*

Diana Kushnir

*PhD student at the Department of Enterprise Economics and Business Organization,
Odesa National Economic University,
d.kushnir@vu.nl*

Олександр Літвінов

*д.е.н., професор кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет,*

Oleksandr Litvinov

*dr., full professor of the Department of Enterprise Economics and Business Organization,
Odesa National Economic University,
litvinov_a213@ukr.net*

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

PROBLEMS OF REPRODUCING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ENTERPRISES

Анотація. Досліджено сутність і значення штучного інтелекту (ШІ) в діяльності сучасних підприємств, визначено причини бажання підприємств до відтворення ШІ, етапи відтворення ШІ, а також питання та проблеми з якими може стикнутись підприємство в процесі відтворення ШІ.

Abstract. The essence and significance of artificial intelligence (AI) in the activities of modern enterprises are determined, the reasons for the desire of enterprises to reproduce AI, the stages of AI reproduction, as well as the issues and problems that an enterprise may face in the process of reproducing AI are identified.

Протягом останнього десятиліття штучний інтелект (ШІ) все частіше стає об'єктом підвищеного інтересу та дискусій. Штучний інтелект не є відносно новим явищем. Офіційно ШІ народився в 50-х роках минулого століття, і, незважаючи на те, що минуло вже понад півстоліття, ШІ залишається сферою відносної наукової невідомості та обмеженого практичного